

## Některé vojenskostrategické aspekty rozšiřování NATO

Vstup České republiky do NATO je jedním ze stěžejních bodů dlouhodobého programu její bezpečnostní politiky a shoduje se na něm nejen vládní koalice, ale i podstatná část opozice s výhradou provedení referenda. Přitom se tento vstup uvádí zpravidla ve spojení se vstupem do Evropské unie.

Časově je však podle dosavadního vývoje situace a dohledných předpokladů v nejbližší perspektivě aktuálnější právě vstup do NATO. Zatímco Evropská unie má pro členství řadu náročných požadavků v oblasti ekonomické, politické i legislativní, které lze z hlediska České republiky s obtížemi splnit v časovém horizontu zhruba deseti let a navíc nutno počítat s vnitřní reorganizací tohoto uskupení, jsou pro vstup do NATO mnohé požadavky již splněny. Jde především o zakotvení demokratického systému, politickou kontrolu ozbrojených sil, postupné přeškolení důstojnického sboru, koordinaci systému velení a řízení a v neposlední řadě o kladný průběh realizace programu Partnerství pro mír i postupné sjednocování systémů protivzdušné obrany.

To ovšem samo k vysvětlení poměrně rychlých perspektiv vstupu České republiky a dalších dvou až tří středoevropských států do NATO nestačí. Lze proto předpokládat, že zde nejde jen o zájem ze strany těchto států, ale že rozšíření je i v zájmu samotné koalice.

Běžné zpravodajství a komentátorská činnost je v tomto smyslu poněkud jednostranná, zdůrazňuje většinou pouze postoje žadatelů o členství a jen v náznacích zájem druhé strany. Z tohoto hlediska je účelné upozornit na některé vojenskostrategické aspekty rozšiřování NATO z hlediska zájmů a možností Aliance jako především vojenského seskupení.

### Možnosti rozšíření geostrategického prostoru Aliance

Jedním z prvních hledisek, které zde hrají roli, je rozšíření strategicko-operačního prostoru Aliance, jenž je přes možnosti soudobých zbraňových systémů stále ještě aktuální. Pamětníci a analyzátoři různých jednání o opatřeních k posílení důvěry a bezpečnosti ve vojenské oblasti a o odzbrojení ještě v době studené války vědí, že jedním z jednacích argumentů západních partnerů byla nevýhoda prostorové hloubky, která činila od tehdejší čáry dotyku na straně NATO po oceánské pobřeží zhruba 900-1100 km, na straně Varšavské smlouvy dosahovala naproti tomu řádově tisíců kilometrů a byla téměř nekonečná.

Po sjednocení Německa se tato linie posunula o 200 až 300 km na východ. Přístupem Polska by došlo k dalšímu posunu o 500 km, České republiky téměř o 300 km a Maďarska rovněž o více než 300 km, přičemž kompaktnost prostoru by byla narušena nečlenstvím Rakouska. Proto bude Aliance v budoucnu zřejmě usilovat i o jeho přístup, a to patrně i přes nepřítisň souhlasný názor veřejného mínění.

Geostrategicky však znamená vstup uvedených států ještě více. Přístup Polska umožňuje prakticky ovládnutí baltského prostoru a vytvoření předpokladu teritoriálního i námořního spojení se třemi pobaltskými státy, i když s rušivým prvkem kaliningradské enklávy.

Přístup Maďarska znamená pro Alianci přímý pozemní strategický přístup na Balkán, v němž byl vliv jihovýchodních států NATO - Řecka a Turecka - v podstatě marginální.

Úloha České republiky je v tomto smyslu poněkud méně důležitá. Pohled na mapu ukazuje, že prakticky plní úlohu spojovacího článku ve směru sever - jih a zde opět naráží na postavení Rakouska, které má podobnou úlohu ve směru západ - východ. V tomto smyslu je načase přestat operovat s Bismarckovou poučkou z 19. století o tom, že „kdo má Čechy, má Evropu“. Nová situace to vcelku názorně ukazuje.

Rovněž tak Slovinsko si nemůže činit nárok na výraznou geostrategickou důležitost. Strategický vliv ve směru na Balkán je zajišťován z Maďarska a Jaderské moře je ovládáno z Itálie a Řecka, případně v současné době i z nově zřizovaných amerických základů na území Albánie. I Slovensko, které je s členstvím v NATO poněkud v pozadí, by v podstatě plnilo především úlohu spojovacího článku mezi Polskem a Maďarskem.

### Takticko-technické otázky možného rozšíření

Rozšíření geostrategického prostoru umožní NATO jednak zřetězení operačně-strategické sestavy vojsk, jednak manévry silami a prostředky. Za studené války byla většina pozemních sil a taktického letectva Aliance rozmístěna na území tehdejší Spolkové republiky Německo (248 000 km<sup>2</sup>) s omezenými výcvikovými možnostmi v terénu, poměrně malou možností manévru pozemními vojsky i letectvem, a tudíž byla značně zranitelná soudobými zbraňovými systémy. V nové situaci by tyto parametry byly daleko výhodnější.

Zde se tedy dostáváme k problému případného rozmístování ozbrojených sil NATO na území nových členských států, který je hlavně z pozice vztahů Ruska k tomuto uskupení značně citlivý. Toto rozmístění je z hlediska operačně-strategického poměrně málo pravděpodobné. Není totiž v dané situaci nijak naléhavé. Vyžádá si však vzhledem k dosud nepředvídatelným, ale přesto možným variantám vývoje mezinárodní situace určitou přípravu, jinými slovy vyžaduje vybudovat vojenskou infrastrukturu území nových členských států na přijetí a rozmístění ozbrojených sil NATO v případě potřeby.

Znamená to především provedení manévru letectvem. K tomu účelu je na území Polska, Maďarska a České republiky k případné dispozici asi 50 letišť, která by ovšem vyžadovala přizpůsobení strukturám velení a logistickým systémům sil NATO. Kromě toho je na tomto území k dispozici poměrně výkonná síť silniční a železniční dopravy, kterou však nutno dobudovat v souladu s evropským standardem. To se děje mimo jiné v souladu s celoevropskými záměry OBSE v duchu příslušných ustanovení Závěrečného aktu KBSE v oblasti dopravy, které předpokládají výstavbu celoevropské dopravní sítě. Zde je nutno připomenout, že to platí především pro Polsko, Maďarsko a Českou republiku. Poněkud méně důležité je zde postavení Slovenska, protože dopravní tahy ve směru západ - východ i sever - jih procházejí kromě jižního cípu země nesnadným terénem a jsou v případě krizové situace zranitelnější. Proto budou hlavní komunikační směry zřejmě probíhat severně od Karpat. K případnému manévru silami je rovněž nutné předem vytypovat potřebné objekty a prostory pro jejich dislokaci a především pro jejich celkové logistické

zabezpečení. Všechny tyto aspekty jsou v současné době již posuzovány průzkumnými skupinami důstojníků příslušných štábů NATO.

Mohlo by se namítnout, že veškerá uvedená infrastruktura je vojenským orgánům NATO již dobře známa z předchozí průzkumné činnosti v době studené války. To ovšem neobstojí, protože předchozí průzkum byl prováděn z hlediska vyhodnocování cílů, kdežto dnes jde o hledisko jejich využití, což je podstatný rozdíl.

U Polska je zde ještě specifikum využití tří až čtyř námořních základen, na nichž zřejmě zůstane polské velení; půjde však o jejich přizpůsobení normám NATO a o jejich hladkou funkci, prověřovanou společnými námořními cvičeními. Vcelku však manévr námořními silami na Baltickém moři nevyžaduje vzhledem k poměrně malým vzdálenostem příliš nákladná logistická opatření. V každém případě to však znamená možnost daleko účinnějšího uzavření výstupů z Baltského moře, než tomu bylo doposud.

Rozšíření geostrategického prostoru Aliance přináší však i výhodu lepšího a šetrnějšího využití výcvikové základny, čímž jsou míněny výcvikové prostory v odlehlejších místech teritoria. Především z pozice Holandska je tato otázka důležitá pro nedostatek vhodných prostorů v hustě osídlené rovinaté zemi. Kromě toho je v daném případě důležitá i znalost terénu příslušnými štáby a vojsky z hlediska možností případného zasazení. Ani v tomto případě však není nutná trvalá dislokace spojeneckých ozbrojených sil.

Všechna uvedená opatření by prakticky zajistila manévr letectvem v časovém horizontu několika hodin a u pozemních vojsk a válečného loďstva v horizontu několika dnů.

První praktické zkušenosti v uvedené oblasti získaly ozbrojené síly USA v Evropě zřízením a využíváním vojenské základny u Kaposváru v jihozápadním Maďarsku, odkud zajišťují operace IFOR v Bosně.

Kromě toho získá NATO přístupem tří - čtyř nových členů posílení ozbrojených sil přibližně o 300 000 mužů mírového stavu, vyzbrojených konvenční výzbrojí v rozsahu stanoveném Pařížskou smlouvou o konvenčních silách v Evropě z roku 1990. Z uvedeného počtu je reálně počítat do sil vyčleněných pro Alianci asi 40 - 50 % (mimo teritoriálních jednotek), z nichž část by mohla plnit i úkoly jednotek rychlého nasazení. To však bude předmětem konkrétních dohod, jejichž příprava bude zřejmě koordinována s přípravou vstupu do NATO a která umožní i reálně stanovit finančně-ekonomickou náročnost opatření, spojených s plněním závazků jak Aliance, tak i jejich nových členů.

### Finančně-ekonomické otázky a zbrojní průmysl

Rozšíření NATO na východ přináší další možnosti i zbrojnímu průmyslu členských států, především americkému. Zde jdou strategické zájmy ruku v ruce se zájmy ekonomickými. Po ukončení studené války došlo vzhledem ke snižování počtu ozbrojených sil a zrušení některých prvků vojenské infrastruktury hlavně na území Spolkové republiky Německo ale i USA k omezení zakázek pro zbrojní průmysl, jehož kapacity nejsou náležitě využity a které nemohl vytížit ani dosavadní, kapacitou poměrně málo se měnící mezinárodní obchod se zbraněmi. Proto má zbrojní průmysl zájem maximálně se podílet na přezbrojení armád nových perspektivních členských států NATO. Dynamika a tvrdost v konkurenčním zápase je u tohoto odvětví průmyslu všeobecně známa. I v případě České republiky jsou symptomy této expanze již patrné například v oblasti technologického vstupu do výroby v letecké továrně Aero Vodochody, tlaku na restrikcii výroby

radiolokačního systému *Tamara*, ale i prosazení nákupu letadel firmy Boeing pro České aerolinie, který dostal přednost před evropským *Airbusem*. I když v posledním případě nejde o typicky vojenskou zakázku, jsou uvedené oblasti i v tomto případě značně propojeny.

Zde je ovšem poněkud na překážku finančně-ekonomická situace všech tří - čtyř perspektivních členů Aliance. Jejich prostředky prostě nestačí na paralelní přestavbu celé ekonomiky a současné drastické zvyšování rozpočtů na obranu, které by v případě neuvážené realizace mohlo mít nepříznivý vliv na sociální situaci obyvatelstva a v krajních případech ohrozit i politický vývoj v těchto státech. Navíc je zde problém zachování vlastního zbrojního průmyslu a perspektiv jeho uplatnění v NATO.

Toho si je Severoatlantická aliance zřejmě vědoma, a proto zvažuje možnosti jak pomoci těmto státům a vyhnout se přitom výše uvedeným rizikům. Především Kongres Spojených států vyvíjí v tomto směru značnou aktivitu. V červenci 1996 odhlasoval poskytnutí půjčky 60 milionů dolarů, která by měla být poskytnuta Polsku, České republice, Maďarsku a Slovinsku. Tato částka je objektivně velmi malá, protože jen o 14 milionů dolarů přesahuje cenu jediného stíhacího letounu F-16, a to v jeho nejkromnější verzi. Může jí být teda použito patrně jen na projekty budování nebo zdokonalování systému velení a informace, případně na školicí účely. V žádném případě nepůjde o dar, nýbrž o půjčku, kterou nutno za určitých podmínek splácet. Zřejmě se ve státech NATO, v nichž jsou pocítovány výrazné tlaky na snížení vojenského rozpočtu, sotva najde vůle k poskytnutí takové vojenské pomoci, jako je tomu v případě Řecka a Turecka, jejichž vojenská připravenost je na takové pomoci přímo závislá především z hlediska plnění jejich úlohy na jihovýchodním křídle Aliance.

Výše zmíněná iniciativa Kongresu USA však není jediným pokusem o přípravu řešení finančních problémů, spojených s kompatibilitou ozbrojených sil nových států NATO. Přitom je příznačné, že veškeré dosavadní diskuse o rozšiřování Severoatlantické aliance byly vedeny z hlediska většinou politických a politicko-strategických, méně již konkrétně vojenskostrategických, avšak téměř vůbec ne z hledisek finančně-ekonomických.

V tomto směru odvedla pionýrskou práci rozpočtová kancelář Kongresu USA, která došla k závěru, že i nejlevnější varianta přezbrojování bude jak pro NATO, tak i pro nové členské státy drahá. Z uvedené studie vyplývá, že v období 1996 až 2010 by muselo být na výdaje, spojené s rozšiřováním NATO, vynaloženo podle příslušného modelu mezi 60,6 až 124,7 miliard dolarů. Z toho by připadlo na dosavadní evropské spojence 13,8 až 54 miliard, na nové členy 42 až 51,8 miliard a na USA 4,8 až 18,9 miliard dolarů. Ze studie dále vyplývá, že náklady by mohly být zvládnuty jen s podstatnou účastí nových členských států. Vzhledem k jejich obtížné hospodářské situaci při přechodu z plánovaného na tržní hospodářství je to však velmi nejisté.

Od možnosti většího příspěvku dosavadních států NATO si autoři studie mnoho neslibují. Nejúspěšnější varianta se koncentruje na obranu nových členských států proti případnému regionálnímu agresorovi a na případné pohraniční konflikty. Celkově se očekává, že budoucí partneři by mohli vydat 42 miliard dolarů na to, aby své ozbrojené síly přizpůsobili standardům NATO a zdokonalili strukturu velení a protivzdušnou obranu.

Skromnější verze tohoto konceptu, která by měla za cíl vybudování dokonalejší struktury velení, účinnější protivzdušné obrany a vynaložení více úsilí při provádění manévru, by stále ještě vyžadovala náklady ve výši 21,2 miliard dolarů. Z toho by nesli dosavadní

evropští spojenci 3,7 a USA 1,9 miliard dolarů. Na nové členy by tedy připadlo stále ještě 15,6 miliard dolarů.

Studie se zmiňuje i o dalších čtyřech možnostech angažování NATO v případě bezpečnostní krize ve prospěch svých nových členů. První varianta předvídá umístění letectva NATO na jejich území, druhá počítá s doplňujícím přemístěním pozemních jednotek v podobném případě, další pak se stálým uskladněním zbraní a materiálu a konečně poslední, nejnáročnější, se stálým rozmístěním omezeného počtu pozemních vojsk v nových členských státech. Tato poslední varianta je však považována za výjimečnou, což odpovídá i výše uvedenému rozboru.

Zmíněné úvahy lze v současné době považovat pouze za teoretické, protože krizová situace, vyžadující sled uvedených opatření, je málo pravděpodobná. Na druhé straně však platí zásada, že obrana musí počítat se všemi možnými i nejnepríznivějšími variantami zhoršení mezinárodní situace. V reálném případě se vojenských orgánů Aliance nikdo nebude ptát, zda a jak jsou připraveny, ale bude požadovat plnění obranných funkcí a poskytnutých záruk.

Vrátíme-li se však k finanční stránce zabezpečení kompatibility ozbrojených sil výše uvedené skupiny adeptů na členství v NATO, nemůžeme se vyhnout perspektivě zvýšení a v případě nepředvídatelných negativních změn mezinárodní situace drastickému zvýšení obranných rozpočtů těchto zemí. Již dnes je však možno říci, že onen „nejdražší“ model plné kompatibility jejich ozbrojených sil s ozbrojenými silami NATO nepřichází v úvahu vzhledem k hospodářské situaci a slabým předpokladům jejího rychlého zlepšení, a tím i k sociálním, a tedy i možným politickým důsledkům značného zvyšování těchto rozpočtů.

V případě České republiky činí tento rozpočet na rok 1996 zhruba 27 miliard korun, což je v přepočtu asi 1 miliarda dolarů, a tvoří asi 2,4 % hrubého národního produktu. Ani optimistické předpoklady růstu tohoto produktu, ani zvýšení obranného rozpočtu na jeho maximálně 2,8 - 3 % nemohou pokrýt všechny náklady optimistické varianty kompatibility ozbrojených sil se standardy NATO. Přitom nelze počítat s dary ze strany budoucích spojenců. I v nejlepším případě - a to je nutno zdůrazňovat - půjde o pomoc formou výhodnějších kupních podmínek nebo půjček, které nutno splácet. Proto budou muset legislativní i exekutivní orgány státu velmi pečlivě a všestranně zvažovat, jaké závazky může Česká republika přijmout. V každém případě půjde o soustavný a dlouhodobý dialektický zápas na parlamentní půdě.

\* \* \*

Z toho, co bylo uvedeno, je možno dojít k závěru, že ve vztahu České republiky k NATO se nejedná pouze o jednostranný, nýbrž o oboustranný zájem a česká zahraniční politika nemusí vystupovat pouze z pozice prosebníka, ale i partnera. Po zkušenostech z minulých historických epoch je na čase, abychom se po éře vazalství konečně stali rovnoprávnými partnery, kteří dovedou rozumně hájit i prosazovat své zájmy v kontextu celkového vývoje a perspektiv mezinárodní situace s důrazem na přednost realit před filozofickými úvahami.